

СТАНОВИЩЕ

на проф. д-р Тотко Стоянов

член на научното жури за оценка на качествата на дисертационния труд на **Калоян Веселинов Праматаров**, редовен докторант към катедра Археология – Софийски университет „Св. Климент Охридски“ на тема: **„Извънградски некрополи в провинция Тракия (I – III в.)“**, представен за присъждане на **образователна и научна степен“ Доктор“**

Калоян Праматаров е възпитаник на бакалавърската и магистърската програми на Специалност Археология в Исторически факултет на СУ. Неговите интереси към проблематиката на погребалните практики в древна Тракия и съседните земи, бяха изявени още по време на следването му и насочването към настоящата тема на докторската му теза е обяснимо и закономерно.

Избраният тематичен кръг е удачен за дисертационно изследване. Натрупаната критична маса от данни от редовни и спасителни археологически проучвания на некрополи и отделни гробове и теренни обхождания през последните десетилетия, закономерно поставяха въпроса за нуждата от ново системно изследване по проблемите на погребалните практики в римска Тракия след дисертацията на Л. Гетов (защитена през далечната 1971 г.), чиито основни резултати останаха актуални и досега.

Изследването на Калоян Праматаров е базирано на данните за 564 проучени надгробни могили (с 1894 гроба), и 37 плоски некропола (с 379 гроба), ситуирани извън обхвата на градските центрове. В резултат, за обсъждане е представен впечатляващ по обем и съдържание дисертационен труд от общо 815 страници – текст (453 с.), каталог (362 с.) и три приложения (25 карти, 6 диаграми, албум – графична и фототокументация в 99 фигури) общо 116 страници.

Избраната структура на тезата е внимателно обмислена и подходяща за постигането на основната цел и конкретните задачи за нейното постигане, дефинирани в увода (с. 3-4). Изложението се състои от увод, пет глави и библиография. В каталога са обособени два раздела – един, в който са

представени могилените некрополи, и втори, с информация за плоските некрополи. Текстът и каталогът са обвързани с трите приложения, изготвени на високо професионално ниво.

В увода, освен целите и задачите, са дефинирани териториалният и хронологическият обхват на изследването, изследователските методи, основните термини и понятия, използвани в текста. Докторантът не е успял да изгладя напълно дисонанса между хронологическия обхват в заглавието на тезата – I-III век (както тя е посочена в заповедта за зачисляване) и разгледаната *де факто* информация, включваща развитието на изследваните феномени и през IV век.

В глава I „*Историография*“ стегнато и същевременно изчерпателно (с акуратно цитиране на оптимален брой публикации) са представени изследванията по темата от началото им през XIX век до наши дни, като са обособени два големи периода: - първи, до края на Втората световна война, и втори, - до днес.

Глава II, озаглавена „*Исторически очерк*“ представя изчерпателно историческото развитие на Тракия от късноелинистическата епоха до завладяването ѝ от римляните, създаването и развитието на провинция Тракия до III век, като са проследени военно-политическите, административните, икономическите и социални последици от това. Необходимостта от подобна въвеждаща глава е безспорна, но може би в едни по-лаконични измерения, особено за някои от параграфите.

Глава III „*Могилни некрополи*“ се явява ядро на тезата (с обем повече от половината на изложението), и от съдържателна, и от методологическа гледна точка. В седем основни параграфа, част от които с допълнителни подточки, е анализирана и интерпретирана от всички възможни ъгли обемистата информация за могилените некрополи. Градацията на анализа и интерпретацията вървят от общото към частното – териториално разпространение, топография, пространствена организация на некрополите, анализ на могилените насипи (в три степени), анализ на гробовете, анализ на гробния инвентар, отражението на пола и възрастта на погребаните в обредите. Анализът по различните категории и признаци е отразен

скрупулъозно в 25 карти. Картирани и разгледани са (и в каталога) и гробни съоръжения и некрополи в провинция Тракия, които са изследвани на територията на съвременна Гърция и европейската част на Турция. Докторантът доразвива типологията, предложена от Л. Гетов, като въвежда и нов тип (X – Други), в които са разгледани единични примери на гробни съоръжение и съпътстващия ги ритуал.

В Глава IV „Плоски некрополи“ анализът и изложението са построени върху същата структура като предходната глава, което осигурява унисон в наблюденията върху двата вида некрополи и изграждащите ги съоръжения. Правилно, тук не е повторено представеното за характеристиките на гробния инвентар, коментирани детайлно в главата за могилените некрополи.

В Гл. V „Извънградски некрополи в Тракия: традиции и нововъведения в погребалния обряд, проблеми на селищната атрибуция“ са коментирани и интерпретирани на следващо ниво основни наблюдения от двете основни глави. Съществени приноси са синтезирани в § 2. „Богати гробове в провинция Тракия“. Проблемът за богатите гробове е разположен в контекста на проблемът за богатите гробове в културата на Европа още от желязната епоха. Направените наблюдения се явяват в подкрепа на изказаната вече хипотеза за съществуването на два хоризонта богати гробове, датирани съответно в I-средата на II в., втора половина на II–30-те години на III в. и те свидетелстват за изменения в социално-политическата система на провинциалния елит след средата на II в. Сред важните изводи бих посочил този, че в периода II–III в. се наблюдава унифициране на материалната култура отразена в извънградските могилене/плоски некрополи и плоските градски некрополи, в пряка връзка със силното културно влияние на градовете и военните центрове (с. 342). Бих открил и сравнението с данните за погребалните съоръжения и ритуали от съседните балкански провинции Далмация, Илирикум, Горна Мизия, Македония (илирийския, пеонския и келтския културен кръг) и изведените отличителни белези на тракийската погребална традиция (с. 343). Синтезирани са конкретните проявления на новите явления в погребалния обред (§. 4) Заслужават адмирация усилията да се внесе яснота по въпроса за връзката некропол - селище. Това зависи от

информацията или липсата на такава от конкретните теренни изследвания и свързаните с тях публикации.

Имах очаквания за изясняване в по-голяма степен на причините и конкретните проявления на формирането на „смесените“ некрополи – тези в които има, и могилни и плоски гробове. Проблемът не е negliжиран, отразен е, и в двата каталога, и съответно в III, IV и V глави, но е някак формално отразен. Реална причина за това е може би липсата на по-сериозно внимание в публикациите на некрополи от този тип.

Заключението е неформално и с обем, който позволява ясно, в детайли, да се излявят основните акценти и постижения в дисертацията.

При представянето на гробовете и некрополите в двете части на каталога е приложена (доколкото е възможно) константна структура, (описана подробно в уводната част на каталога), която предпоставя изчерпателна характеристика на гробните комплекси и некрополите. Това е предпоставка за създаване на унифицирана база данни, на която да стъпят анализът и интерпретацията в изложението.

Библиографията е с впечатляващ обем. Освен скрупулъзното издирване и включване на публикациите, касаещи всички нива на проучени гробове и некрополи от територията на провинция Тракия, на Тракия като цяло, са включени и публикации, касаещи проблематиката за погребалните практики на Балканите и в Римската империя, както и конкретни и теоретични изследвания за погребалните практики в Европа и през желязната епоха.

Считам, че като цяло, докторантът е успял да постигне поставените цели и задачи. Калоян Праматаров демонстрира способност за анализ и извличане на максимум информация от конкретните обекти на изследването, от различни по характер публикации, и да постига добър синтез на следващите нива.

Текстът на дисертацията се отличава с много добър стил – езикът е точен, стегнат, четивен, с прецизно владение на специфичната терминология, използвана в специализирана литература.

Своевременното публикуването на това значимо изследване, след нужната адаптация, би имало важно значение за развитието на изследванията в областта на погребалните практики в римска Тракия.

Авторефератът представя изчерпателно и адекватно съдържанието на дисертационния труд. Информативността е обогатена с четири от картите от Приложение I. Автосправката отразява коректно основните приноси и постижения в дисертацията на автора.

Калоян Праматаров е автор на две научни публикации, пряко свързани с темата на дисертацията, в утвърдени специализирани издания.

В заключение, като имам пред вид цялостните качества на дисертационния труд на **Калоян Веселинов Праматаров**, заявявам пред уважаемото жури, че изследването притежава високи научни достойнства и отговаря на изискванията **да му бъде присъдена образователната и научна степен „Доктор“** и ще гласувам убедено за това.

20.08.2018

София

Проф. д-р Тотко Стоянов